

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 714 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent

Djumaniyazov Maqsud Allazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasida professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti "Iqtisodiy geologiya" kafedrasida dotsenti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo'jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich , professor, Zaynutdinova Umida Djalalovna , dotsent	
O'zbekiston-Turkiya do'stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda.....	13
O'sman Mesten , Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya-O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari	
O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan	
qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish.....	15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekiston Respublikasini "Yashil" iqtisodiyotga o'tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar.....	19
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li , doktorant	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "Yashil" iqtisodiyotning o'rni.....	26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi , assistent-o'qituvchi	
Sanoat barqarorligini ta'minlashda yashil energetikaning o'ziga xos xususiyatlari.....	29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich	
Republikamizda "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishda agroxizmatlarni	
rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	36
Mirzayev Q. J. , i.f.d., professor; Jonuzokov M. K. , assistent o'qituvchi	
"Yashil" obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlari.....	40
E. I. Nosirov , i.f.n., dotsent	
Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	46
Matkabulova Dilorom Xalilullayevna , PhD	
Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo'nalishlari va muammolari.....	51
Islomova Dilrabo Salomovna , kafedra assistenti	
Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing	
samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari.....	55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich , PhD, dotsent	
Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali	
foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakllantirish.....	62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi , i.f.b.f.d.; Axrorov Farxod Baxriddinovich , i. f. n.; Xo'jamov Bobur , tadqiqotchi	
Ichki turizmni rivojlantirishda davlatning o'rni.....	68
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
O'zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta'siri.....	72
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich , i.f.d., professor	
Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending	
to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan.....	79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna , PhD, docent; Maqsudov Orif Shakirovich , assistant	
Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo'llash.....	84
Madraximova Gulasal , dotsent; Safarova Nasiba , magistrant	
Mamlakatimizda "Yashil" iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta'minlashning o'ziga xos jihatlari.....	90
Mustafaqulov Yangiboy Bo'riqulovich , Todjimamatova Mashhura Erkinovna ;	
Nurmatova Hilola A'zamovna ; Berdieva Aziza G'anisher qizi ; Egamberdieva Oydin Abror qizi	
Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade.....	97
Nurbek Khalimjonov , assistant	
Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan.....	102
Khusniddin Egamnazarov	
Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis.....	106
Sarvar Mamasoliyev ; Shodiyor Toxirov	
O'zbekistonda mice turizmini barqaror rivojlanishida qulay infratuzilma.....	112
Xalimova F. N. , katta o'qituvchi	
Ichki turizmni rivojlantirishning ilg'or xorijiy tajribasi va uni	
O'zbekistonda qo'llashning iqtisodiy afzalliklari.....	115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich , mustaqil tadqiqotchi	
Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari.....	122
Jo'rayeva Nargiza Abduvohidovna , kafedra dotsenti	
Turizm sektorida milliy hunarmandchilik mahsulotlarining rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna , kafedra assistenti	
Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана.....	132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна , преподаватель	
Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash.....	139
Sa'dullayeva Gulnoza Sodiq qizi , PhD	

Turizmga innovatsiyon texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari	144
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , doktorant	
O'zbekistonning "yashil iqtisodiy strategiyasi" va uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari	147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich , dotsent	
An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan	150
Cao Gang , PhD Candidate	
"Daka-Tex" MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish.....	160
Musyeva Shoirazimovna , kafedra professori	
Mamalakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat xavfsizligining o'rni.....	164
Ibragimov G'ayrat Ablalulovich , PhD; Shukurova Nilufar Qahramonova , tadqiqotchi;	
Umirov Islombek Furkatovich , tadqiqotchi; Tojiqulov Samandar Orufjon o'g'li , tadqiqotchi	
MDH davlatlarida chorva va parandachilik o'sish dinamikasi	169
Abidov Abdujabbor Abduxamidovich , t. f.n., dotsent	
Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlikka ta'siri	179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich , iqtisodiyot fanlari doktori, professor	
O'zbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari	186
Burxanov Aktram Usmanovich , i.f.d., prof.; Xudoyqulov Xurshid Xurramovich , i.f.d., prof.	
O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishiga oid	191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich	
O'zbekistonda ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozori hozirgi holati tahlili.....	194
Ro'ziqulov Abdimo'min Qussam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Raqamli texnologiyalar orkali turizm industriyasini rivojlantirish usullari	200
R. P. Zarikeyev , mustaqil doktorant	
Korxona iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti	206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich , doktorant	
Oliy ta'lim muassasalarida to'lov-kontrakt shakli mablag'lari bo'yicha xarajatlar	
va ular hisobining amaldagi holati	211
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna , doktorant	
O'zbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili.....	216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi , doktorant	
Sug'urta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari	221
Abduturapova Dildora Farxodjon qizi , doktorant	
Functions of Management in Education and Its Significance	231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi , teacher	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha	
usullarini o'rganishning ayrim dolzarb masalalari	235
Ametov Quvondik Mamatjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Yog'-moy sanoati korxonalari kapitali rentabelligini oshirish yo'nalishlari.....	238
Amirzoda Hamrayev , katta o'qituvchi	
Banklararo to'lov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari	244
Amonov Alisher , o'qituvchi	
Baholash faoliyatini raqamlashtirish istiqbollari.....	248
Bobirjon Aktamov , katta o'qituvchi	
Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qo'llash imkoniyatlari	253
Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li , katta o'qituvchi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi	
va O'zbekistonning MHXSga o'tishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli	
yo'nalishlari	259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi , doktorant, o'qituvchi	
Samaradorlikni korxona iqtisodiyotida tutgan o'rni	265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi , PhD, katta o'qituvchi	
Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari...	269
G'anibayev Ilxomjon Shokiraliyevich , doktorant	
Turistlar statistik hisobini olib borish bo'yicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili	275
Jumanova Zilola To'ychiyevna , doktorant	
Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari	280
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li , kafedra o'qituvchisi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni	
amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	284
M. Samiyeva , kafedra assisenti	
Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System	288
Mannonov Shahruhmirza Abdurashidovich , independent researcher	
O'zbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari.....	294
Nazarova Muslima Nazarovna , PhD, i.f.f.d., katta o'qituvchi	

Mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich	
O'zbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish	307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich , kafedra assistenti	
Ta'lim tizimi boshqaruvida "time menejmenti" texnologiyalarini qo'llash.....	311
Radjabova Gavxar Umarovna , kafedra dotsenti	
Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice	316
Ravshan Aliyevich Allayorov , Associate Professor	
An'anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar	319
Abrorov Sirojiddin , PhD; Bunyod Usmonov , PhD	
Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamg'armalar faoliyatini takomillashtirish.....	325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna , PhD, i.f.f.d.	
Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish.....	332
Sh. Sh. Ziyayeva , katta o'qituvchi	
Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash	337
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	
Совершенствование учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан.....	340
Усманов Фаррух Обитжонович , научный сотрудник кафедры	
An'anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari	348
Xabibullayev Dadajon Ro'ziboyevich , stajor tadqiqotchi	
Dehqon xo'jaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish	355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna , kafedra professori; Ochilova Nargiza Akramovna , doktorant	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li , doktorant; Raxmatov Ziyodullo Nosirovich , dotsent	
BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambag'allikni qisqartirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari.....	363
Yusupov M. S. , PhD	
Мировые финансовые центры точки роста экономики	369
Абдуллаев Анвар Фархадович , PhD., доцент кафедры	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiylik	375
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , PhD	
Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике.....	379
Бердикулова Ирода Райимкуловна , старший преподаватель; Усманов Шахзод Шохрухович , студент	
Yirik soliq to'lovchi korxonalar faoliyatini rag'batlantirishda soliq ma'murchiligining istiqbollari.....	390
G'aniyev Shaxriddin Vohidovich , i. f. d., Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich , PhD	
Sog'lomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning kross-innovatsiyalar asosidagi modeli	395
G'ofurov Azizbek Umarjonovich , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari.....	400
J. Y. Isakov , i.f.d, professor	
Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari.....	405
A. Abduvohidov , i. f.d., professor	
Davlat oliy ta'lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish.....	407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich , PhD	
Актуальная ситуация в сегменте теневой экономики в Республике Узбекистан.....	412
Кошанов Абдимурат , независимый исследователь	
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	416
Qurbonova Shaxrinoz , doktorant	
Erkin iktisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari.....	420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna , mustaqil tadqiqotchi	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	425
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich , erkin izlanuvchi	
Sug'urtada assistans xizmatlarini takomillashtirish	433
Maxmudov A. M.	
Цифровизация бухгалтерского учета.....	439
Мирсодикова Дилобар Дилшод кизи , самостоятельный соискатель	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish.....	445
Nasrova Kamola Ravshanovna , PhD	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич , к.с.х.н., доцент; Нуриллаев Шердил Жамолiddin угли , магистр	

Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari.....	456
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish	460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna , PhD, dotsent	
Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики	466
Хасанхонова Нодира Исаметдиновна , PhD	
Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi.....	471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna , iqtisod fanlari nomzodi	
Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari	481
Suleymanov Farrux Raximjonovich , mustaqil izlanuvchi	
Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат"	487
Туйчиев Комилжон Лазизович , доцент кафедры	
Экономическая сущность и важность повышения эффективности	
производства каракулеводческой продукции.....	493
Тулкин Хайтмуродович Фармонов , профессор; Нуриллаев Жамолiddин Ярашевич , докторант	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi , PhD, kafedra dotsenti	
Инновационные методы энергосбережения как способ повышения	
конкурентоспособности предприятия	503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна , к.э.н., профессор	
Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili	508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna , i. f.n., professor, katta ilmiy xodim	
Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlarini	513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi , kafedra dotsenti i.f.d.	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish.....	521
Yuldashev Furqat Nurilloevich , doktorant	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari	524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich , PhD; Akramov G'ayrat Otabek o'g'li , talaba	
An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth	530
Fayzieva Nargiza Rabimovna , PhD	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlarini	537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich , kafedra dotsenti	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli	540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich , PhD, kafedra dotsenti	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ	
boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna , mustaqil tadqiqotchi	
O'rta Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi.....	548
Shaymanova Nigora Yusupovna , doktorant	
Korxona investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi.....	552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li , doktorant	
O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari.....	559
Shavqiyev Erkin , i. f. n.	
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari	565
Berdiyev Baxtiyor Sodiqovich , kafedra dotsenti	
Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari	571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich , i.f.n., kafedra dotsenti	
Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi.....	576
S. Qulmatova , PhD, dotsent	
Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms	581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich , Professor	
Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash	586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna , erkin tadqiqotchi	
Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari	593
Narmanov Ulug'bek Abdugapparovich , PhD; Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li	
Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'рни va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari.....	598
Usmonova Dilfuza Ilhomovna , kafedra dotsenti	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли , научный сотрудник	
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish.....	608
Artikov Kurbonazar Amonovich , mustaqil ilmiy tadqiqotchi	
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati.....	614
Asamxodjaeva Shoira Shukurullaevna , katta o'qituvchi	

Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения.....	618
Ачилова Ширин Шавкат кизи , старший преподаватель	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta'minotini takomillashtirish	622
Bazarova Nigora Ravshanovna , kafedra dotsenti	
Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari	627
Kenjayev Ilhom G'iyozovich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich , Scientific researcher	
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari	637
Mirpulatova Luiza Mansurovna , doktorant	
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari.....	642
Norov Akmal Ruzimamatovich , DSc, kafedra professori	
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari	649
Norova Nozima Nabiyeвна , katta o'qituvchi	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	657
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Jahondagi kuzatilayotgan globallashuv va tabiatdagi o'zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan himoya qilishda sug'urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar ("O'zbekinvest" EISK AJ misolida).....	661
Sayfullo Mirzoyev	
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators in Commercial Banking Sector	666
Solijonova Muxlisa Azamatovna	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri.....	668
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari.....	673
Xalikov Ulug'bek Rustamovich , PhD	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova , mustaqil izlanuvchisi	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo'llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari... 683	
Shaniyazova Zamira Oralbeyevna , PhD	
Тенденции развития жилищного строительства.....	688
Алиева Зилола Маматвалиевна , доцент кафедры	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari.....	692
Shakirova Nigora Axralovna , kafedra dotsenti v.b.	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'larining shakllanishi va nazorat qilinishi.....	698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich , filologiya fanlari doktori, professor	
Спиртные напитки - вред здоровью	702
Кариева Халима Икромжоновна , старший преподаватель кафедры	
Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas	706
Munisa Alimova	
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish	709
Isaqova Zebo Murodovna , f.f.n. (PhD), tadqiqotchi	

MAHALLIY BYUDJETLAR XARAJATLARI IJROSINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH MASALALARI (JIZZAX VILOYATI MISOLIDA)

Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich
Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti erkin
izlanuvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada 2022-yilga mo'ljallangan Jizzax viloyati mahalliy byudjetining xarajatlari ijrosi, uning 2020–2021-illarga nisbatan o'zgarishi tahlil qilingan. Erishilgan natija hamda mavjud muammolar ko'rsatib o'tilgan. Mahalliy byudjetlar mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirish yuzasidan takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: mahalliy byudjet, byudjet xarajatlari, xarajatlar rejasi, ijtimoiy xarajatlar, ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlar, tashabbusli byudjet.

Abstract: In this article, we analyzed the execution of expenditures of the local budget of the Jizzakh region for 2022, its change in relation to 2020–2021. The achieved result is indicated, as well as existing problems. Proposals were made to improve the efficiency of using funds from local budgets.

Key words: local budget, budget expenditures, expenditure plan, social expenditures, wages and equivalent payments, initiative budget.

Аннотация: В данной статье анализируется исполнение расходов местного бюджета Джизакской области на 2022 год, его изменения по сравнению с 2020 и 2021 годами. Указаны достигнутый результат и существующие проблемы. Даны предложения по повышению эффективности использования средств местных бюджетов.

Ключевые слова: местный бюджет, бюджетные расходы, план расходов, социальные расходы, заработная плата и приравненные к ней выплаты, инициативный бюджет.

KIRISH

Hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish dasturlarining ijrosi mahalliy byudjetlar xarajatlari qismida o'z ifodasini topadi. Tuman va shaharlarda aholi sonining oshib borishi, ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirishga qaratilgan tadbirlarning amalga oshirilishi mahalliy byudjetlar xarajatlarning o'sishini taqozo etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2021-yil 1-noyabr kuni 2022-yil uchun soliq tushumlari hamda byudjet parametrlari yuzasidan o'tkazilgan yig'ilishda mamlakatimizda inson qadrini ulug'lash, odamlar hayotini yaxshilash bosh maqsad etib belgilangani, bu tamoyillar byudjetni shakllantirishda ham bosh mezon bo'lishi zarurligini alohida qayd etdilar ^[1].

Shuningdek, joriy yilning may oyida Davlatimiz rahbarining Oliy Majlis palatalari a'zolari, siyosiy partiyalar va jamoatchilik vakillari bilan uchrashuvida: "... biz O'zbekistonni ijtimoiy davlat, deb e'lon qildik. Mamlakatimizda 2 million 200 mingdan ziyod oilalar ijtimoiy ko'makka muhtoj. Aholimizning 55 foizi yoshlardan iborat. Shu o'rinda bir masalaga e'tiboringizni qaratmoqchiman. Yangilangan Konstitutsiyamizda davlatning ijtimoiy majburiyatlari 3 barobar ko'paytirilmoqda. Bu raqamni aytish oson, lekin uni amalga ta'minlash uchun juda ko'p ishlashimiz zarur. Bunga davlat byudjetidan har yili qo'shimcha 30–40 trillion so'm ajratish kerak bo'ladi. Buning hisobidan, har yili yuzlab yangi bog'chalar, maktab va shifoxonalar qurishimiz lozim", – deb ta'kidladilar ^[2].

Darhaqiqat, so'nggi yillarda byudjet sohasidagi qonunchilikni takomillashtirish, byudjet jarayoni ochiqqligi va shaffofligini oshirishning yangi tartib-taomillarini joriy etish, mahalliy davlat hokimiyati organlarining mahalliy byudjet mablag'larini boshqarish bo'yicha mustaqilligini oshirish, hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish dasturlarini kafolatlangan moliyalashtirish manbalari bilan ta'minlash borasida izchil ishlar amalga oshirilmoqda. Bu borada "Tashabbusli byudjet" dasturi joriy etilganligi ham muhim rol o'ynamoqda. Ushbu dastur doirasida ilgari surilayotgan takliflar asosida aholi hayotiga taalluqli ko'pgina dolzarb masalalar o'z vaqtida va samarali hal etilmoqda.

Shu bilan birga, byudjet xarajatlarini sarflash masalalarida hamon o'z yechimini kutayotgan masalalar mavjud. Jumladan, konsolidatsiyalashgan byudjet hisobidan hududlar uchun ajratiladigan mablag'larning salmoqli ulushi bevosita respublika idoralari orqali markazdan turib moliyalashtirishi oqibatida byudjet xarajatlari ijrosi ustidan joriy va jamoatchilik nazoratining samarasi pastligicha qolmoqda.

Shu bois bugungi kunda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar doirasida mahalliy byudjetlar xarajatlarini rejalashtirish va boshqarish samaradorligini oshirish, byudjet mablag'laridan maqsadli va oqilona foydalanish, bunda ilmiy taklif va tavsiyalarni ishlab chiqish hamda amaliyotga keng joriy qilish orqali ushbu masalaga tizimli yondashish yuqori ahamiyat kasb etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tahlil jarayonida ma'lumotlarni statistik guruhlash, qiyosiy tahlil usullaridan foydalanildi. Maqolada iqtisodchi olimlarning mahalliy byudjetlar mablag'laridan foydalanish samaradorligini ta'minlashga qaratilgan ilmiy-nazariy qarashlari qiyosiy tahlil qilingan. Shuningdek, tahlil davri 3 yillik (2020–2022-yillar) Jizzax viloyati mahalliy byudjeti xarajatlari tarkibi va o'zgarishi tendensiyasini qamrab olgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Rossiyalik iqtisodchi olimlar tomonidan byudjet xarajatlari va uning samaradorligini oshirish bo'yicha ko'plab tadqiqot ishlari olib borilgan.

Xususan, M. Romonovskiy fikriga ko'ra: "Byudjet xarajatlari – bu davlat hokimiyati va mahalliy o'zini-o'zi boshqarish organlarini vazifa va funksiyalarini moliyalashtirish uchun tegishli byudjet darajasida ko'zda tutilgan pul mablag'laridir" [3].

Rossiyalik iqtisodchi, professor O. Suxarev barcha darajadagi byudjet daromadlari manbalarini tubdan o'zgartirish, byudjet mexanizmini rag'batlantirishga yo'naltirilgan xarajatlarni samarali faoliyat natijalarini joriy etish tizimini ilgari suradi [4].

O. Serebryakova ta'kidlaganidek: "Hududlarni moliyaviy ta'minlash mahalliy o'zini o'zi boshqarish tizimini isloh qilishning eng qiyin va dolzarb masalalaridan biri" [5].

Mamlakatimiz iqtisodchi olimlaridan G. Qosimova: "Iqtisodiyotni modernizatsiyalash mahalliy byudjetning ijtimoiy yo'naltirilgan xarajatlarini ko'paytirish, fuqarolarning ijtimoiy himoya qilinishini ko'paytirish, keng ko'lamli ijtimoiy dasturlarni mablag' bilan ta'minlash manbalari bilan oqilona uyg'unlashtirib borishni taqozo etadi. Davlatning ijtimoiy sohada siyosati bevosita mahalliy byudjetlar orqali ustun ravishda amalga oshirib boriladi", – deb ta'kidlaydi [6].

N. Primovanning fikricha hududiy moliyaviy siyosatning tarkibi sifatida byudjet-soliq siyosatini amalga oshirishda byudjet daromadlarini shakllantirishdan hududiy manfaatdorlikni va xarajatlarni taqsimlashni liberal-lashtirishni ta'minlash asosiy omil bo'lishi lozim [7].

Yuqoridagi iqtisodchi olimlar jamoasi tomonidan ilgari surilgan fikr mulohazalarda mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosi samaradorligini oshirishda hozirgi sharoitdagi dolzarb masalalar tadqiq etilgan.

Ushbu omillar kontekstidagi islohotlar mahalliy davlat hokimiyati organlarining mahalliy byudjetlarni shakllantirishda hudud iqtisodiy salohiyatidan oqilona foydalanish tizimini rag'batlantiruvchi moliyaviy mexanizmini qo'llash imkoniyatlarini yaratadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Hududlarda mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosi samaradorligini ta'minlash, byudjet mablag'laridan maqsadli va samarali foydalanish masalalarining muhimligini e'tiborga olib, Jizzax viloyatining mahalliy byudjeti xarajatlari ijrosiga baho beramiz. Buning uchun 2022-yilda viloyat mahalliy byudjeti xarajatlari ko'rsatkichlarining bajarilishini 2020 va 2021-yillarga taqqoslagan holda tahlil qilib chiqamiz.

O'zbekiston Respublikasining "2022-yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti to'g'risida"gi Qonunida Jizzax viloyati mahalliy byudjetining xarajatlari 6-ilovaga muvofiq 2 551,8 mlrd so'mni tashkil etishi ma'lumot uchun qabul qilingan bo'lib, ular 1 727,2 mlrd so'mlik daromad hamda 824,6 mlrd so'mlik respublika byudjetidan Jizzax viloyati mahalliy byudjetiga ajratiladigan, tartibga soluvchi byudjetlararo transfertlar hisobiga qoplanishi belgilangan [8].

Yil davomida mahalliy byudjet xarajatlari rejasi 1 251,6 mlrd so'mga oshirilib, aniqlangan reja 3 803,4 mlrd so'mni, xarajatlari ijrosi esa 3 928,5 mlrd so'mni yoki aniqlangan reja ko'rsatkichlariga nisbatan 103 foizni tashkil etgan (1- va 2-jadvallar).

1-jadval: Jizzax viloyati mahalliy byudjetining 2022-yildagi xarajatlari ijrosi to'g'risida tuman (shahar)lar kesimida ma'lumot (mlrd so'mda)

№	Hudud byudjetlari	Tasdiqlangan reja	Aniqlangan reja	Kassa	Bajarilishi	
					Farqi (+;-)	Foizda
1.	Arnasoy tumani	67,1	89,8	91,2	1,3	101
2.	Baxmal tumani	150,5	216,7	219,2	2,5	101
3.	G'allaorol tumani	185,1	273,7	280,5	6,8	102
4.	Sh. Rashidov tumani	219,9	319,0	330,6	11,6	104
5.	Do'stlik tumani	94,0	141,7	147,6	5,9	104
6.	Zomin tumani	193,2	264,7	272,8	8,1	103
7.	Zarbdor tumani	104,8	149,7	155,5	5,8	104
8.	Zafarobod tumani	72,0	99,2	101,4	2,2	102
9.	Mirzacho'l tumani	79,7	105,9	107,1	1,2	101
10.	Paxtakor tumani	89,4	126,6	128,5	2,0	102
11.	Forish tumani	111,9	151,7	153,5	1,8	101
12.	Yangiobod tumani	55,2	72,4	73,6	1,2	102
13.	Jizzax shahar	152,8	229,2	239,1	9,9	104
14.	Viloyat byudjeti	976,4	1 563,1	1 627,8	64,7	104
	Jami xarajat	2 551,8	3803,4	3928,5	125,1	103

2-jadval: Jizzax viloyati mahalliy byudjetining 2022-yildagi xarajatlari ijrosi to'g'risida soha va yo'nalishlar kesimida ma'lumot (mlrd so'mda)

№	Soha va yo'nalishlar	Tasdiqlangan reja	Aniqlangan reja	Kassa ijrosi	Bajarilishi (foizda)	Ulushi (jami xarajatga nisbatan)
1.	Ijtimoiy soha va aholini ijtimoiy qo'llab-quvvatlash xarajatlari	1 594,0	2172,4	2194,1	101	55,8
	Shundan					
1.1	Ta'lim	293,3	454,7	452,9	100	11,5
-	maktabgacha ta'lim	97,9	218,6	216,3	98	5,5
-	umumta'lim	193,6	233,2	233,7	100	5,9
-	kadrlar tayyorlash	1,8	2,9	2,8	99	0,1
1.2	Sog'liqni saqlash	779,1	994,0	996,0	100	25,3
1.3	Madaniyat	32,5	38,5	43,7	113	1,1
1.4	Sport	50,5	70,7	70,9	100	1,8
1.5	Fan	1,7	2,0	2,0	100	0,1
1.6	Nafaqalar, moddiy yordam va kompensatsiya to'lovlari	435,0	611,8	627,9	103	15,9
2.	Iqtisodiyot xarajatlari	353,5	391,5	408,8	104	10,4
	Shundan:					
2.1	Suv xo'jaligi ekspluatatsiyasi xarajatlari	84,7	122,6	121,3	99	
2.2	Aholi punktlarini obodonlashtirish ishlarini amalga oshirish	123,0	146,3	158,4	108	

2.3	Tabiatni muhofaza qilish	10,0	10,0	10,0	100	
2.4	Uy-joy kommunal ishlari	3,0	3,1	3,1	100	
3.	Investitsiya xarajatlarini moliyalashtirish	272,0	370,6	386,0	104	9,8
4.	Davlat boshqaruvi, adliya va prokuratura organlarini saqlash xarajatlari	173,7	273,5	294,2	108	7,5
5.	O'zini o'zi boshqarish organlarini saqlash xarajatlari	47,6	49,3	69,4	141	1,8
6.	Zaxira jamg'armalari	24,5	96,1	95,9	100	2,4
7.	Boshqa xarajatlari	86,4	449,9	480,1	107	12,2
	JAMI	2 551,8	3803,4	3928,5	103	100

Hisobot davrida ijtimoiy soha va aholini ijtimoiy qo'llab-quvvatlash xarajatlarini moliyalashtirish uchun mahalliy byudjetdan 2 194,1 mlrd so'm yoki umumiy xarajatlarning 55,8 foizi miqdorida mablag' sarflangan.

Ijtimoiy xarajatlarning asosiy qismi (20,6 foizi)ni tashkil etgan ta'lim tizimi muassasalarini saqlash va ularni rivojlantirish xarajatlariga mahalliy byudjetdan 452,9 mlrd so'm mablag' yo'naltirilgan, xarajatlari 2020 yilga nisbatan 144,4 foizga o'sgan (3-jadval).

3-jadval: Jizzax viloyati mahalliy byudjetidan 2020–2022-yillarda ta'lim sohasiga ajratilgan mablag'lar ma'lumot (mlrd so'mda)

№	Sohalar	2020-yil	2021-yil	2022-yil	O'zgarishi	
					2020-yilga nisbatan	2021-yilga nisbatan
1.	Maktabgacha ta'lim	66,3	157,5	216,4	3,2 baravar	137,4 foiz
2.	Umumta'lim	161,8	264,8	233,7	144,4 foiz	88,4 foiz
3.	Kadrlar tayyorlash	1,4	1,9	2,8	2 baravar	149,5 foiz
	Jami ta'lim xarajati	229,5	423,8	452,9	197,3 foiz	106,8 foiz

2022-yilda maktabgacha ta'lim tizimiga mahalliy byudjetdan 218,6 mlrd so'm mablag' ajratilgan bo'lib, hisobot davrida ushbu mablag'larning 216,3 mlrd so'mi (98,9 foizi) sarflangan.

2020-yilda davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari soni 201 tani tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilga kelib 231 taga yetgan. Viloyatdagi mavjud 123,2 ming nafar 3–7 yoshdagi bolalarning 77,5 foizi maktabgacha ta'lim tizimi bilan qamrab olingan. Shundan, davlat maktabgacha ta'lim muassasalarida 59,9 ming, nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida 35,5 ming nafarni tashkil qilgan. Nodavlat shaklidagi maktabgacha ta'lim tashkilotlarini rag'batlantirish maqsadida davlat byudjeti hisobidan subsidiya ajratilishi natijasida qamrov darajasi 2020-yilga nisbatan 13 foizga o'sgan.

2022-yilda umumta'lim sohasiga 233,2 mlrd so'm ajratilgan bo'lib, yil yakuni bo'yicha ushbu mablag'lar to'liq moliyalashtirilgan. Jumladan, ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlar hamda ish xaqiga ajratmalar uchun 63,6 mlrd so'm, boshqa xarajatlarga 82,1 mlrd so'm yo'naltirilgan. Ushbu mablag'lar hisobidan sohani rivojlantirish bilan bog'liq dasturlarga ham mablag'lar ajratilishi ta'minlangan. Masalan, xalq ta'limi muassasalarini keng polosali Internet tarmog'iga ulash uchun 2,1 mlrd so'm ajratilgan. 44 maktabga interaktiv doskalar hamda 13 ta maktabga robototexnika vositalarini xarid qilish ishlari amalga oshirilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Prezident ta'lim muassasalari agentligi tizimidagi ixtisoslashtirilgan maktablar tarmog'ini kengaytirish to'g'risida" 2022-yil 14 apreldagi PF–106-sonli Farmoniga asosan 2 ta ixtisoslashtirilgan maktab-internat hamda 10 ta ixtisoslashtirilgan maktab tashkil etilgan bo'lib, 2022-yilda ushbu maktablarni joriy saqlash xarajatlariga 11,2 mlrd so'm mablag' ajratilgan.

2022-yilda kadrlar tayyorlash sohasiga jami 2,8 mlrd so'm mablag' yo'naltirilgan. Ushbu mablag'larning 1,6 mlrd so'mi ish haqi va ajratmalar uchun sarflangan.

Hisobot davrida ilm-fanni moliyalashtirish va rivojlantirish xarajatlari uchun 2,0 mlrd so'm yoki 2020-yilga nisbatan 12 foiz ko'proq mablag' sarflangan.

Madaniyat sohasiga 2022-yilda jami 43,7 mlrd so'm (2020-yilga nisbatan 21,3 mlrd so'mga yoki 195 foizga ko'p) mablag' ajratilgan. Jumladan, xarajatlarning 0,6 mlrd so'mi matbuot xizmatlariga, 8,7 mlrd so'mi teatrlar, musiqa jamoalari, konsert tomosha muassasalari va 10,4 mlrd so'mi madaniyat saroylari va markazlarini saqlash xarajatlariga, 14,4 mlrd so'mi madaniy meros agentligining hududiy boshqarmasini saqlash hamda madaniy boyliklarni qayta ta'mirlash ishlari sarflangan (5-jadval).

5-jadval: 2020–2022-yillarda viloyat mahalliy byudjetidan madaniyat sohasiga yo'naltirilgan mablag'lar (mlrd so'mda)

№	Soha va yo'nalishlar	2020-yil	2021-yil	2022-yil	O'zgarish(foizda)	
					2020-yilga nisbatan	2021-yilga nisbatan
1.	Axborot-kutubxona markazlari va kutubxonalarni saqlash xarajatlari	4,6	6,4	7,2	139%	113%
2.	Muzeylar, ko'rgazmalar hamda ko'rgazma zallarini saqlash xarajatlari	1,4	2,3	2,3	157%	100%
3.	Madaniyat saroylari va markazlarini saqlash xarajatlari	7,6	9,2	10,4	121%	113%
4.	Teatrlar, musiqa jamoalari, konsert tomosha muassasalari xarajatlari	6,4	7,5	8,7	117%	116%
5.	Matbuot xizmatlari	0,5	0,6	0,6	120%	100%
6.	Kinematografiya agentligining hududiy bo'limini saqlash xarajatlari	0	0	0,1		
7.	Boshqa madaniy chora-tadbirlar va muassasalari xarajatlari	5,5	7,8	14,4	142%	185%
	Jami xarajat	22,4	33,8	43,7	151%	129%

Sohaga yo'naltirilgan mahalliy byudjet mablag'lari hisobidan 2022-yil davomida viloyatdagi 37 ta madaniyat markazida 2 mingga yaqin turli madaniy-ma'rifiy, konsert-tomosha tadbirlari tashkil etilgan. Madaniyat markazlarida vokal, estrada, raqs, xalq cholg'u-asboblari, gimnastika, tasviriy va amaliy san'at, badiiy o'qish, qo'g'ir-choqbozlik, drama va havaskorlik teatri yo'nalishlari bo'yicha qo'shimcha to'garaklar tashkil etilib, jami to'garaklar soni 201 taga yetkazilgan.

Shuningdek, 11 ta ashula va raqs ansambllari ishtirokida 85 ta konsert-tomosha tadbiri o'tkazilgan. Madaniyat boshqarmasi tizimidagi konsert-tomosha tashkilotlari tomonidan jami 2 mingdan ziyod tadbir tashkil etilgan.

Viloyat musiqali drama va qo'g'irchoq davlat teatrlarida jami 346,2 million so'm mablag' hisobiga "Inson qadri uchun" ezgu g'oyasi asosida, davlat buyurtmasi bo'yicha 2 ta spektakl sahnalashtirilgan va namoyish etilgan.

Sport sohasiga mahalliy byudjetdan yo'naltirilgan mablag'lar miqdori 70,9 mlrd so'mni (2021-yilga nisbatan 123 foiz) tashkil etgan. Sport tizimidagi muassasalarda mehnat qilayotgan xodimlarning ish haqi va ajratmalarni moliyalashtirishga 2022-yilda 53,4 mlrd so'm yo'naltirilgan va bu xarajatlar sport sohasiga sarflangan jami mablag'larning 75,4 foizini tashkil qilgan.

6-jadval: 2020–2022-yillarda Jizzax viloyati mahalliy byudjetidan sport sohasiga yo'naltirilgan mablag'lar (mlrd so'mda)

№	Soha va yo'nalishlar	2020	2021	2022	O'zgarish (foizda)	
					2020-yilga nisbatan	2021-yilga nisbatan
1.	Sport maktablarini saqlash xarajatlari	24,9	32,4	43,8	176%	135%
2.	Ixtisoslashtirilgan sport maktablarini saqlash xarajatlari	11,1	14,6	17,2	155%	118%
3.	Sport va ommaviy jismoniy tarbiya tadbirlarining kalendar rejasi	0,8	6,0	3,6	447%	59%
4.	Futbol akademiyalarini saqlash xarajatlari	3,4	4,4	4,8	142%	109%
5.	O'zbekiston "Yoshlik" jismoniy tarbiya va sport jamiyati saqlash xarajatlari	0,3	0,4	0,4	158%	108%
6.	Chavandozlar maktablarini saqlash xarajatlari	-	-	0,9		
7.	Boshqa sport muassasalari va tadbirlari xarajatlari			0,1		
	Jami xarajat	40,5	57,8	70,9	175%	123%

Sarflangan mablag'larning samarasi o'laroq viloyat sportchilari tomonidan 2022-yilda O'zbekiston chempionati (kubogi)da 1963 ta (581 ta oltin, 555 ta kumush, 827 ta bronza), Jahon, Osiyo va xalqaro sport musobaqalarida 469 ta (159 ta oltin, 141 ta kumush, 169 ta bronza) medal qo'lga kiritilgan.

Sog'liqni saqlash sohasiga 996,0 mlrd so'm ajratilgan bo'lib, mahalliy byudjet xarajatlaridagi ulushi 25,3 foizni tashkil etgan. 2021-yilga nisbatan 169,0 mlrd so'mga yoki 20 foizga ko'p mablag'lar ajratilgan. Sog'liqni saqlash tizimidagi muassasa va tashkilotlarda mehnat qilayotgan xodimlarning ish haqi va ajratmalarini moliyalashtirishga 770,7 mlrd so'm yo'naltirilgan.

Shu bilan birga, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va Hukumat qarorlariga asosan tasdiqlangan sog'liqni saqlash sohasiga doir Davlat dasturlari va markazlashgan tadbirlarga 2022-yilda 62,8 mlrd so'm ajratilib, shundan 60,0 mlrd so'm moliyalashtirilgan.

Jumladan, onalar va bolalar, reproduktiv yoshdagi ayollar salomatligini ta'minlash uchun zarur dori va tibbiyot vositalari ("K" vitamin, surfaktant va boshqalar) bilan qo'shimcha ta'minlash dasturi ijrosiga 200 million so'm o'zlashtirilgan. 2022-yilda go'daklar o'lim koeffitsiyenti 6,8 promilleni tashkil etib, 2021-yilga nisbatan o'lim holatlari 0,3 foizga kamaygan.

Shuningdek, endokrinologik kasalliklarga chalingan bemorlarni dori vositalari bilan ta'minlashga doir xarajatlarga 1,5 mlrd so'm sarflangan. Qandli diabetning I va II turi bilan kasallangan bemorlarni insulin preparatlari bilan ta'minlash rejasi to'liq bajarilgan. Qandli diabetning 1-turi bilan kasallangan 3875 nafar bolalar va o'smirlar kerakli dori vositalari bilan to'liq ta'minlangan.

Hisobot davrida Sanitariya-epidemiologik osoyishtalik va jamoat salomatligi boshqarmasining hududiy bo'limlariga "Koronavirus"ning yangi turi kirib kelishi va tarqalishining oldini olishga, shuningdek vaksinalar xarid qilishga jami 33,5 mlrd so'm yo'naltirilgan.

Ijtimoiy nafaqalar, moddiy yordam, kompensatsiya to'lovlariga mahalliy byudjetdan hisobot davrida 627,9 mlrd so'm mablag' ajratilib, jami xarajatlardagi ulushi 15,9 foizdan iborat.

Mazkur xarajatlar asosida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 4-avgustdagi PQ-4797-son qaroriga asosan 2021-yildan boshlab respublikaning barcha hududlaridagi kabi Jizzax viloyatida ham kam ta'minlangan oilalarga moddiy yordam va bolalar nafaqasini "Ijtimoiy himoya yagona reestri" axborot tizimi orqali tayinlash va to'lash joriy qilingan.

Yil boshiga nisbatan nafaqa oluvchi oilalar soni O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6277-son Farmoniga asosan yangilangan turidagi nafaqa oluvchi oilalarni inobatga olgan holda, 1,6 barobarga oshib 110,6 mingga yetgan.

Iqtisodiyot sohasiga yo'naltirilgan xarajatlar hisobot davrida 408,8 mlrd so'mni tashkil qilib, mahalliy byudjet xarajatlarining 10,4 foizini tashkil etgan va asosan quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirilgan:

- suv xo'jaligi ekspluatatsiyasi xarajatlari – 121,3 mlrd so'm, iqtisodiyot xarajatlaridagi ulushi 29,7 foiz;
- aholi punktlarini obodonlashtirish ishlarini amalga oshirish xarajatlari – 158,4 mlrd so'm, ulushi 38,7 foiz;
- tabiatni muhofaza qilish – 10,0 mlrd so'm, ulushi 2,4 foiz;
- uy-joy kommunal ishlariga – 3,1 mlrd so'm, ulushi 0,7 foiz.

Hisobot davrida investitsiya xarajatlarini moliyalashtirishga mahalliy byudjet xarajatlarining 9,8 foizi yoki 386,0 mlrd so'mi sarflangan.

Ushbu ajratilgan mablag'lar evaziga 2022-yilda umumta'lim maktablari bo'yicha 3374 o'rinli 5 ta yangi asosiy bino va 41 ta obyektni rekonstruksiya qilish orqali 4348 o'rinli qo'shimcha binolar qurilgan hamda 3110 o'rinli mavjud o'quv bloklari rekonstruksiya qilingan, 3918 quvvatli 8 ta mavjud obyektlar mukammal ta'mirlangan, 9 ta umumta'lim va ixtisoslashtirilgan maktablarga sport zallar qurilishi yakunlangan. 2022-yil Dastur doirasida ajratilgan mablag'lar hisobidan 54 ta umumta'lim maktabi foydalanishga topshirilgan.

Shuningdek, 11 ta maktabgacha ta'lim muassasasida qurilish-ta'mirlash ishlarini amalga oshirish uchun 33,3 mlrd so'm sarflangan. 12 ta tibbiy-ijtimoiy muassasalarni qurish-ta'mirlash ishlari uchun 80,1 mlrd so'm sarflangan. Dastur doirasida 12 ta tibbiyot muassasasidan 7 tasi foydalanishga topshirilgan.

Bundan tashqari, 2 ta jismoniy tarbiya va sport muassasasida qurish, rekonstruksiya qilish hamda mukammal ta'mirlash ishlariga 20,9 mlrd so'm hamda 1 ta madaniyat va san'at muassasasini qurish-ta'mirlash ishlari uchun bajarilgan ishlarga muvofiq 10 mlrd so'm yo'naltirilgan.

Mahalliy davlat hokimiyati boshqaruv organlari ta'minotiga hisobot davrida 294,2 mlrd so'm yoki jami mahalliy byudjet xarajatlarining 7,5 foizi yo'naltirilgan.

"Tashabbusli byudjet" loyihalarini moliyalashtirish manbasini shakllantirish uchun "Fuqarolar tashabbusi" jamg'armasiga tuman va shahar byudjetlarining 2022-yilgi parametrlari doirasida 74,3 mlrd so'm o'tkazib berilgan. Shuningdek, tuman va shahar byudjetlarining qo'shimcha manbalari hisobidan jami 17,1 mlrd so'm yo'naltirilgan.

2022-yil o'tkazilgan "Tashabbusli byudjet" jarayonining 2 ta mavsumida dastlabki qiymati jami 124,7 mlrd so'mlik 164 ta takliflar g'olib deb topilgan. 80 ta umumta'lim maktablari, 9 ta maktabgacha ta'lim va 4 ta sog'liqni saqlash muassasalarini ta'mirlash va moddiy-texnika bazasini rivojlantirish, 38 ta ichki yo'llarni ta'mirlash va asfaltlash, 2 ta ichimlik suvi va oqava tizimini yaxshilash, 3 ta ko'cha chiroqlarini o'rnatish yoki ta'mirlash hamda yoritish tizimini yaxshilash loyihalari shular jumlasidan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mahalliy davlat hokimiyati organlariga davlat ijtimoiy ta'minot dasturini hududlarda amalga tatbiq etish bo'yicha muhim vazifalar yuklatilgan. Ular faoliyatining asosiy yo'nalishi o'zlariga tegishli bo'lgan hududda iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish rejalarini ishlab chiqish va amalga oshirishdan iboratdir. Mazkur iqtisodiy-ijtimoiy jarayonlarning amaldagi holati Jizzax viloyati mahalliy byudjetining xarajatlari tahlili misolida ko'rib chiqildi.

Ta'kidlash joizki, so'nggi yillarda mamlakat iqtisodiyotining tarmoqlarini isloh qilish doirasida byudjet sohasidagi qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha ham izchil ishlar amalga oshirilib, mahalliy byudjetlar daromadlarini shakllantirish va mablag'laridan foydalanishda mahalliy davlat hokimiyati organlarining erkinligini ta'minlashga qaratilgan qator chora-tadbirlar amalga oshirildi.

Xususan, 2019-yildan boshlab "Tashabbusli byudjet" dasturi joriy etilgani, qisqa muddatda o'zining ijobiy natijalarini ko'rsatdi. Byudjet mablag'lari hisobidan amalga oshirilayotgan loyihalar aholining talab va takliflari asosida shakllantirilib, dolzarb masalalar o'z vaqtida va samarali hal etilishiga erishilmoqda. Shunga qaramasdan turli darajadagi byudjet loyihalarini ishlab chiqish va byudjet mablag'laridan samarali foydalanishda jamoatchilikning ishtirokini oshirish yuzasidan qilinadigan ishlar talaygina.

Bugungi kunda konsolidatsiyalashgan byudjet hisobidan hududlar uchun mablag'larni salmoqli ulushi bevosita respublika idoralari orqali markazdan turib moliyalashtirish amaliyoti qo'llanilayotgani natijasida byudjet xarajatlarning ijrosi ustidan joriy va jamoatchilik nazoratini samarasi pastligicha qolmoqda.

Ma'lumotlarga ko'ra 2022-yilda respublika bo'yicha g'aznachilik organlari tomonidan 343,2 trln so'mlik konsolidatsiyalashgan byudjet xarajatlari qamrab olingan bo'lib, ushbu xarajatlarning 40 foizi respublika, 32 foizi hududiy va 22 foizi tuman (shahar) g'aznachilik xizmatlari tomonidan amalga oshirilgan.

Bunda, tuman (shahar)lar g'aznachilik bo'linmalari faqat mahalliy darajadagi tashkilotlarni saqlash xarajatlari amalga oshirish bilan cheklanib, hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish bo'yicha loyihalar esa asosan respublika darajasida moliyalashtirilayotgani ular ustidan hududlarda deputatlik va jamoatchilik nazoratini amalga oshirish imkonini bermaydi.

Shuningdek, Davlat byudjeti ijrosi jarayonida respublika byudjeti va davlat maqsadli jamg'armalari hisobidan hududlarda amalga oshirilayotgan loyihalar uchun ajratilayotgan mablag'larni e'lon qilib borish amaliyotining yo'qligi sababli, ushbu loyihalardan xalq deputatlari mahalliy Kengashlari xabardor bo'lmasligiga va mazkur mablag'larning maqsadli sarflanishi ustidan jamoatchilik nazorati o'rnatilmasligiga olib kelmoqda.

Davlat byudjeti xarajatlari ijrosi samaradorligini oshirish, shu jumladan yoki xarajatlarni amalga oshirilishida jamoatchilikning ishtirokini kengaytirish yuzasidan quyidagilar taklif etiladi:

1. Respublika va mahalliy darajadagi davlat xarajatlarini baholash va eng muhim byudjet dasturlarining yillik baholash metodologiyasini ishlab chiqish byudjet resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish imkonini beradi.
2. Barcha darajadagi byudjetlar va jamg'armalar mablag'lari hisobidan hududlarda amalga oshirilayotgan ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish loyihalari to'g'risida xalq deputatlari mahalliy Kengashlarini xabardor qilish, birinchi darajali byudjet mablag'larini taqsimlovchilar tomonidan e'lon qilib borish amaliyotini joriy qilish.
3. Hududlarda amalga oshirilayotgan ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish loyihalari uchun ajratilayotgan mablag'larni tegishli tuman (shahar) g'aznachilik xizmatlari orqali moliyalashtirishni amalga oshirish orqali joriy nazorat o'rnatilishini ta'minlash.
4. Xalq deputatlari mahalliy Kengashlari va jamoatchilik vakillari tomonidan hududlarda tashabbusli byudjet hisobidan moliyalashtiriladigan loyihalarni o'z vaqtida va sifatli amalga oshirilishi ustidan doimiy jamoatchilik nazoratini kuchaytirish.
5. Tashabbusli byudjet loyihalari va ularning ijrosi to'g'risidagi hisobotlarni Xalq deputatlari mahalliy Kengashlari sessiyalarida eshituvini yo'lga qo'yish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev huzurida 2021-yil 1-noyabr kuni 2022-yil uchun soliq tushumlari hamda byudjet parametrlari yuzasidan o'tkazilgan yig'ilishi bo'yicha rasmiy-veb saytda yoritilgan materialdan <https://president.uz/uz/lists/view/4738>.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2023-yil 8-may kuni Oliy Majlis palatalari a'zolari, siyosiy partiyalar va jamoatchilik vakillari bilan uchrashuvidagi nutqidan <https://president.uz/uz/lists/view/6277>.
3. Романовский М. В. Финансы. Учебник для вузов. - Издательство "Юрайт-М", 2004
4. Сухарев О. С. Инвестиции в транзакционный сектор и в финансовые активы: влияние на экономический рост. Финансы: теория и практика/Finance: Theory and Practice. 2020;24(3):60–80. <https://doi.org/10.26794/2587-5671-2020-24-3-60-80>

5. Серебрякова О. В. Финансовая стабильность муниципальных образований как приоритет в развитии бюджетной и налоговой политики на местном уровне // Региональная экономика: теория и практика. -2017. - № 11. - С. 126–131.
6. Kasimova G. A., Shaakramov K. K. Mahalliy byudjetlar. O'quv qo'llanma. –T.: "Moliya", 2012. –85 b.
7. Primova N. I. Mahalliy byudjetlarning moliyaviy strategiyalari shakllantirishning ilg'or xorijiy tajribalari. "Moliya va bank ishi" ilmiy elektron jurnali, 4-son. Toshkent-iyul-avgust 2020-y.
8. "2022-yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonuni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 30.12.2021-y., 03/21/742/1229-son.
9. Xalq deputatlari Jizzax viloyati Kengashining 2022-yil 5-yanvardagi 1–31–5–3–0-K/22-sonli qarori.
10. Jizzax viloyati iqtisodiyot va moliya boshqarmasi ma'lumotlari.
11. <https://president.uz> O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti.
12. <https://www.imv.uz> O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligining rasmiy veb-sayti.

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot"
jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining

2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

